

7. Kil'kist' inozemnykh turystiv Ukrayinu potrokhу zrostaye [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://portal.lviv.ua/news/2018/03/11/kilkist-inozemnih-turistiv-ukrayinu-potrohu-zrostaye-torik-krayinu-vidvidalo-14-6-mln-inozemtsiv>

8. Cuchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku hotel'noho biznesu v Ukrayini [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://tourlib.net/statti_ukr/davydova3.htm

10.12.2018

УДК 339.13

JEL Classification: D 490; P 420; Q 130

Журавльова Аліна, Сментина Наталія

КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ МЕДУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглядаються наукові підходи щодо визначення поняття економічна кон'юнктура ринку у двох контекстах: широкому та вузькому. Пропонується трактування кон'юнктури глобального ринку продукції бджільництва. Визначено місце України на світовому ринку меду за показником валового виробництва продукції бджільництва та відмічена тенденція зростання експорту меду з України та значне перевищення експортних квот. Описано ціновий діапазон на світовому ринку торгівлі медом. Визначені основні імпортери меду у світі та їх частка у світовій структурі імпорту. Зазначені специфічні особливості ринку меду. Виділені особливості українського ринку бджільництва, такі як: дрібнотоварне виробництво, неефективна система збуту, незначна кількість каналів реалізації продукції, відсутність маркетингових розробок і технологій, відсутність інтеграційних процесів, недосконала ринкова інфраструктура. Означена проблема фальсифікації меду та акцентована увага на світових вимогах до якості меду у частині умов виробництва, зберігання,

транспортування, реалізації. Визначені фактори, що вплинули на динамічність кон'юнктури світового ринку меду, зокрема відмічається деструктивний вплив факторів макросередовища. Визначені головні завдання макроекономічної політики регулювання галузі, такі як: подальше формування і удосконалення інфраструктури ринку, інформатизація, автоматизація і модернізація галузі, ефективне використання маркетингового інструментарію, розробка довгострокової стратегії розвитку галузі із врахуванням стратегічних зон господарювання. Окреслено перспективи галузі та фактори, які сприятимуть зростанню обсягів виробництва меду. Визначені сильні та слабкі сторони галузі. Запропоновані інструменти державної регуляторної політики галузі, запровадження яких сприятиме активізації та розширенню експортоорієнтованого вектору розвитку бджільництва.

Ключові слова: кон'юнктура ринку, продукція бджільництва, ринок меду, виробництво, пріоритети, регуляторна політика.

Zhuravleva Alina, Smentyna Nataliya

CONSTRUCTION OF THE WORLD MARKET OF HONEY AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The article discusses scientific approaches to the definition of the concept of economic market conditions in wide and narrow contexts. Interpretation of the situation on the global market of beekeeping products is proposed. The place of Ukraine at the world honey market by the indicator of gross production of beekeeping was determined as well as the growth of honey exports from Ukraine was observed at the conditions of significant exceeding of export quotas. The price range in the global honey trade market described. The main importers of honey in the world were defined and their share was pointed. Specific features of the honey market are mentioned. The features of the Ukrainian beekeeping market were highlighted, such as small-scale production, inefficient marketing system, a small number of sales channels, lack of marketing developments and

technologies, lack of integration processes, imperfect market infrastructure. The problem of falsification of honey and accentuated attention on the world requirements for the quality of honey in terms of production, storage, transportation and sale was highlighted. The factors that influence the dynamism of the conjuncture of the world honey market have identified, in particular, the destructive influence of macro environment factors is noted. The main tasks of the macroeconomic policy of regulation of the industry are defined, such as: the further formation and improvement of the market infrastructure, informatization, automation and modernization of the industry, effective use of marketing tools, development of a long-term strategy for the development of the industry, taking into account strategic areas of management. The prospects of the industry and the factors contributing to the growth of honey production are determined. The strengths and weaknesses of the industry have identified. Main instruments of the state regulatory policy of the region, the introduction of which will contribute to the revitalization and expansion of the export-oriented vector of beekeeping development are proposed.

Key words: market conditions, bee products, honey market, production, priorities, regulatory policy.

Журавлева Алина, Сментына Наталия

КОНЪЮНКТУРА МИРОВОГО РЫНКА МЕДА И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются научные подходы к определению понятия экономическая конъюнктура рынка в широком и узком контексте. Предлагается определение конъюнктуры глобального рынка продукции пчеловодства. Определено место Украины на мировом рынке меда по показателю валового производства продукции пчеловодства и отмечена тенденция увеличения экспорта меда из Украины и значительное превышение экспортных квот. Описан ценовой диапазон на мировом рынке торговли медом. Определены основные импортеры меда в мире и их доля в мировой

структуре импорта. Указаны специфические особенности рынка меда. Выделены особенности украинского рынка пчеловодства, такие как: мелкотоварное производство, неэффективная система сбыта, незначительное количество каналов реализации продукции, отсутствие маркетинговых разработок и технологий, отсутствие интеграционных процессов, несовершенная рыночная инфраструктура. Отмечена проблема фальсификации меда и акцентировано внимание на мировых требованиях к качеству меда в разрезе условий производства, хранения, транспортировки, реализации. Определены факторы, влияющие на динамику конъюнктуры мирового рынка меда, в частности отмечается деструктивное влияние факторов макросреды. Определены главные задачи макроэкономической политики регулирования отрасли, такие как: дальнейшее формирование и совершенствование инфраструктуры рынка, информатизация, автоматизация и модернизация отрасли, эффективное использование маркетингового инструментария, разработка долгосрочной стратегии развития отрасли с учетом стратегических зон хозяйствования. Определены перспективы отрасли и факторы, способствующие росту объемов производства меда. Определены сильные и слабые стороны отрасли. Предложены инструменты государственной регуляторной политики отрасли, внедрение которых будет способствовать активизации и расширению экспортноориентированного вектора развития пчеловодства.

Ключевые слова: конъюнктура рынка, продукция пчеловодства, рынок меда, производство, приоритеты, регуляторная политика.

DOI: 10.32680/2409-9260-2019-1-264-48-52

Постановка проблеми. Складна економічна ситуація в Україні та неспроможність переважної більшості вітчизняних підприємств успішно конкурувати зі світовими компаніями, змушують зосередити особливу увагу на тих галузях, розвиток яких здатний збільшити експортні можливості країни та підвищити її економічний потенціал. Сьогодні, одним із

найбільш перспективних сегментів ринку сільськогосподарської продукції України варто визнати продукцію бджільництва. Україна традиційно є одним з основних виробників меду і може реалізовувати на світовому ринку свої національні конкурентні переваги, у тому числі за рахунок продукції бджільництва. Одночасно, активізація просування продукції бджільництва на світовий ринок потребує зваженого підходу до аналізу кон'юнктури світового ринку та оцінювання можливостей національних товаровиробників на ньому. Зважаючи на те, що попит на внутрішньому ринку меду традиційно є нижчим за виробничі можливості господарств бджільництва, виникає потреба у вивченні світового попиту на продукцію та тенденцій розвитку вітчизняного ринку з тим, щоб підготувати основу для довгострокової експортноорієнтованої стратегії розвитку цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток світового та вітчизняного ринку меду знаходиться у спектрі уваги обмеженого числа науковців. Так, економічним проблемам формування та функціонування вітчизняного ринку меду приділена увага лише частково у працях Л.І. Боднарчука, Л.Л. Вакуленко, К.І. Ємця, Ю. Кернасюка, М.М. Перелигіна, О.А. Христенко, С.А. Чехова, О.М. Яценко. Серед закордонних науковців, що досліджують світові тенденції розвитку галузі бджільництва слід відзначити Д. Воркмана, А. Дресвянікова, С. Карандіна, А.Пономарьова, Р. Філіпса. Проте наразі питання стану та тенденцій розвитку світового та вітчизняного ринку меду залишаються недостатньо розкритими і потребують поглиблених досліджень.

Мета дослідження – дослідити сучасні тенденції, що склалися на світовому ринку меду, та визначити перспективи для України на шляху активізації та розширення експортноорієнтованого вектору розвитку бджільництва.

Виклад основного матеріалу. З методологічної точки зору категорію «економічна кон'юнктура» можна представити у двох контекстах: широкому та вузькому. У першому контексті, коли йдеться про кон'юнктуру, досліджуються у динаміці форми прояву системи взаємообумовлених і

взаємопов'язаних чинників та умов їх відтворення на ринку. У другому – в динаміці вивчається сукупність умов, які характеризують співвідношення попиту і пропозиції на окремі товари й послуги, товарні ринки або економічні тенденції конкретної держави або групи країн із врахуванням зовнішнього і внутрішнього інституційного середовища [1]. Тобто у вузькому аспекті ринкова кон'юнктура характеризується більшою конкретизацією об'єкта і предмета дослідження, також може бути виділений конкретний часовий інтервал.

Сучасне трактування кон'юнктури глобального ринку продукції бджільництва можна представити як співвідношення світового попиту і пропозиції, відображення цінового діапазону цього ринку, обсяги продажів товарів або надання послуг у відповідній сфері, активність продавців і конкуренція між ними, відповідність основної і супутньої продукції міжнародним санітарно-епідеміологічним і технічним вимогам, ступінь задоволення споживчих потреб [2]. На нашу думку, імперативною нормою має стати також вплив діяльності у галузі на навколишнє середовище і соціальний розвиток локальних сільських територій.

Україна за валовим виробництвом меду, яке у середньому становить 75 тис. т, відповідно до статистичних даних ФАО (Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН), уже кілька років займає 4 місце у світі після таких світових лідерів, як Китай (з валовим виробництвом меду – 367 тис. т), Туреччина (81,4 тис. т), Аргентина (81 тис. т). Тобто, із 1,5 млн т світового виробництва меду на Україну припадає 5 % (рис. 1.). Серед країн Європи за відповідним показником Україна займає перше місце [3].

Як видно з рис. 1 близько 70 % валового виробництва меду припадає на 12 країн-виробників.

Одночасно, лише 4,3 % українського меду експортується на міжнародний ринок. Одночасно, Україна збільшує експорт меду та порівняно з минулим роком зростання становить 1,5 рази.

За повідомленням прес-служби продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), на поставки меду

в ЄС діє безмитна квота в розмірі 5 тис. тон починаючи з 2016 року, ще 200 тон додаються кожен рік протягом 5 років. Тобто до 2021 року Україна матиме безмитну квота в розмірі 6 тисяч тон. Є і додаткова щорічна квота розміром в 2,5 тис. тон, яку виділили у 2017-му терміном на три роки. За словами експертів, незважаючи на те, що на обсяг експорту поза квотами діє мито в розмірі 17,3%, постачання українського меду в ЄС торік перевищило квоти в 6 разів. Традиційно активний експорт меду починається з серпня, та експортується до кінця року, в середньому, 60% від загального обсягу експорту [5].

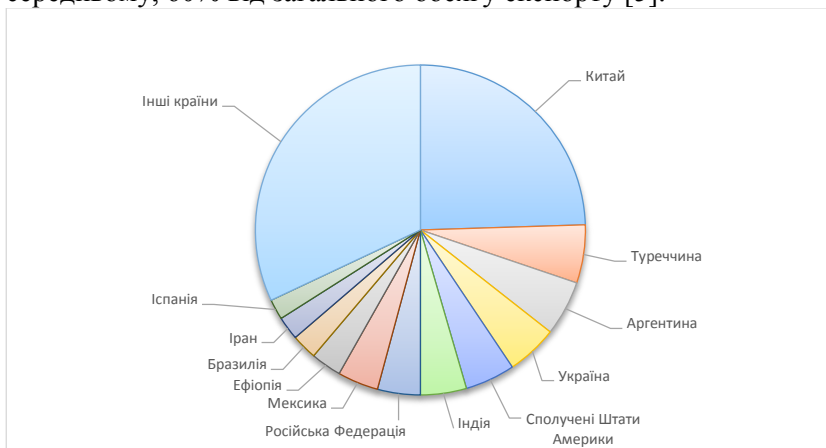

Рис 1. Структура валового виробництва меду у світі (складено за даними [4])

Варто відмітити, що активно розвивається не лише виробництво, а й торгівля солодким продуктом, демонструючи стабільне щорічне зростання (+30% протягом п'яти років, а в грошовому виразі – до \$2,24 млрд). За даними Міжнародної організації експортів меду починаючи з 2013 р. ціни на мед виростили з 1 до 3 тис. дол. США за 1 т. Загальновідомо, що світовим лідером за ціною виступає Китай, продукція якого найдешевша (757,9 дол. США за тону), проте найбільш жорсткі вимоги щодо якості у країнах Європейського Союзу в яких ціновий діапазон доволі широкий. Найвищі ціни на продукцію бджільництва у Великобританії (13350,1 дол/т), Люксембургу

(13183,4 дол/т), Німеччині (10042,1 дол/т), Австрії (9008,1 дол/т), а найнижчі у Португалії (2487,0 дол/т), Литві (2549,3 дол/т), Словенії (22899,3 дол/т) та Польщі (2959,4 дол/т). Українська продукція бджільництва на світовому ринку продається в середньому за 2173,1 дол/т [4].

Найбільшими імпортерами меду у світі виступають європейські країни, зокрема Німеччина, яка купує щороку більше 90 тис. т, Франція і Великобританія відповідно по 15 та 23 тис. т. Значна частка світового імпорту припадає на США та Японію — близько 24 і 10 % відповідно [6]. Загалом у структурі імпорту на країни ЄС припадає 50 %. Друга позиція у світовому рейтингу імпортерів у США (21%), третя – у Японії (7%) (рис. 2).

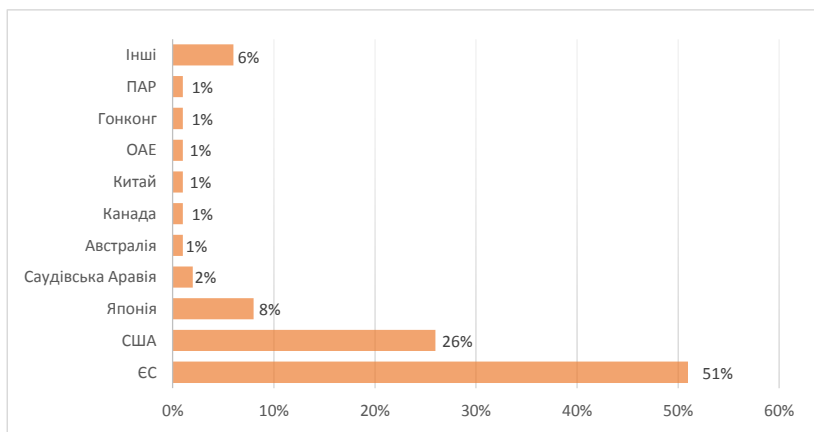

Рис 2. Структура імпортерів меду у світі (складено за даними [7])

Світовий ринок меду є специфічним, має ряд особливостей і протягом останніх років активно відбувається перерозподіл ринку між основними виробниками. Це один із найбільш глобалізованих ринків продовольства: із вироблених у світі 1,5 млн т меду на експорт відправляється близько 400 тис. т. [8]

Цікаво також відзначити, що експерти ФАО щорічно складають рейтинги за рядом показників, одним із них є «ТОР

7» найважливіших продовольчих і сільськогосподарських товарів для певної країни (рейтинг за вартістю) у відповідному році. Мед в Україні постійно потрапляв до даного рейтингу.

Особливістю українського ринку бджільництва є дрібнотоварне виробництво, неефективна система збуту, незначна кількість каналів реалізації продукції, відсутність маркетингових розробок і технологій, відсутність інтеграційних процесів, недосконала ринкова інфраструктура. Одночасно, діяльність у галузі бджільництва, відзначається нестабільністю й ризикованістю і не гарантує прибуток для розширеного відтворення.

Варто відмітити, що продукція бджільництва найчастіше фальсифікується серед продовольчих продуктів, оскільки ціни на неї у 5-10 разів вище, ніж на цукор та інші підсолоджувачі. У той же час, мед, вироблений з порушенням санітарних норм, перш за все норм застосування ветеринарних препаратів, може становити небезпеку для здоров'я людини. Саме із цієї причини із середини 90-х рр. минулого століття послідовно посилюються міжнародні вимоги до якості меду, також це стосується умов виробництва, зберігання, транспортування, реалізації і т. п.

При ввезенні меду в країни ЄС необхідно дотримуватися правил, що гарантують його безпечність. У їх числі:

- контроль забруднюючих речовин у харчових продуктах – регламент (ЄС) № 315/93, що встановлює процедури ЄС щодо забруднюючих речовин у харчових продуктах на території ЄС; максимально допустимий вміст забруднювачів (нітратів, важких металів) у харчових продуктах на ринках країн ЄС (Регламент (ЄС) № 1881/2006);

- контроль залишків пестицидів – перелік контрольованої продукції (у т.ч. меду) та максимальні межі залишків пестицидів, що визначені у Регламенті (ЄС) №396/2005) та Додатках до нього;

- простежуваність – вимога належним чином маркувати або надавати відповідні документи про продукцію. Імпортер харчової продукції в ЄС має забезпечити наявність вичерпної

інформації щодо всього ланцюга виробництва та переміщення продукту;

- маркування харчових продуктів – загальні та спеціальні правила маркування харчових продуктів;

- контроль безпечності харчових продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною;

- загальні гігієнічні вимоги щодо харчових продуктів та спеціальні гігієнічні вимоги для харчових продуктів тваринного походження;

загальні вимоги щодо предметів та матеріалів, що контактують із харчовими продуктами;

Загальні вимоги до імпорту харчових продуктів до ЄС такі:

- продукти повинні походити з зареєстрованих потужностей або потужностей, на які видано експлуатаційний дозвіл в країні-експортері, яка включена до дозвільного списку країн з правом експорту відповідної продукції до ЄС;

- продукти повинні супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим компетентним органом країни-експортера;

- продукти повинні пройти обов'язкову перевірку кожного вантажу із цим товаром на прикордонному пункті пропуску країни ЄС, де здійснюються ветеринарні перевірки.

Замовники з ЄС можуть вимагати від виробника наявності сертифікату відповідності певному міжнародному стандарту (зазначається у контракті): ISO 22000, FSSC 22000, BRC, IFS. Ці сертифікати не є обов'язковими для ввезення на територію ЄС, проте вони часто є необхідною умовою для реалізації продукції в ЄС.

Кон'юнктура світового ринку меду відрізняється динамічністю. Кризовий і посткризовий період негативно позначились на світовому ринку меду, глобальна фінансово-економічна криза серйозно його розбалансувала і стабілізація цього ринку на новому ціновому рівні можлива тільки після подолання світовою економікою наслідків кризи і за умови сприятливих природно-кліматичних умов у ряді провідних країн-експортерів. Гіпотетично Україна має низку конкурентних переваг для активізації і розширення

експортоорієнтованого вектора розвитку галузі бджільництві і її суб'єктів господарювання.

Діагностика бізнес-середовища України свідчить про деструктивний вплив факторів макросередовища, які зумовлюють обмежену місткість вітчизняного ринку продукції бджільництва та неможливість за даних умов мати експортоорієнтовану спрямованість галузі [10]. Важливим завданням є подальше формування і удосконалення інфраструктури ринку, інформатизація, автоматизація і модернізація галузі, ефективне використання маркетингового інструментарію, розробка довгострокової стратегії розвитку галузі із врахуванням стратегічних зон господарювання. Стратегія виходу вітчизняних товаровиробників на міжнародний ринок має бути науково обґрунтованою, враховувати внутрішні сильні і слабкі сторони як держави в цілому, так і галузі зокрема та зважати на зовнішні можливості і загрози, базуватись на передових досягненнях світової теорії і практики.

З метою оцінки макросередовища та забезпечення конкурентоспроможності галузі бджільництва доцільно провести SWOT аналіз (табл. 1).

Взагалі галузь має значні перспективи. За прогнозами експертів, до 2020 року щорічні обсяги виробництва меду становитимуть до 2,4 млн. т проти 1,7 млн. т у 2017 році.

Зростанню обсягів виробництва меду у світі сприятиме низка чинників, зокрема [11]:

- посилення інтересу виробників до натуральних продуктів і здорового харчування (продуктів, корисних для здоров'я, органічних продуктів, скорочення споживання цукру);

- зростання споживання в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (його частка становить 41% і надалі очікується щорічний приріст на 5%);

- розширення сфери застосування меду в харчовій (нові продукти й напої), косметичній і фармацевтичній промисловості.

Важливим залишається формування інфраструктури ринку, інформатизація галузі, стимулювання інтеграційних

процесів між суб'єктами господарювання, ефективне використання маркетингового інструментарію, розробка довгострокової стратегії розвитку галузі.

Таблиця 1

SWOT аналіз галузі бджільництва України

Сильні сторони	Слабкі сторони
- сприятливий природно-кліматичний потенціал; - висока якість продукції бджільництва; - високий рівень диференціації продукції бджільництва; - наявність ресурсів для виробництва екологічно чистої продукції; - низький рівень собівартості; - провідні позиції на світовому ринку.	- низький рівень допомоги порівняно зі світовими конкурентами; - низька ділова активність; - недостатня кількість лабораторій; - нестійке фінансове-економічне становище; - неефективна маркетингова політика; - недостатній рівень фінансових ресурсів.
Можливості	Загрози
- збільшення кваліфікованого та компетентного кадровому потенціалу; - збільшення попиту на міжнародному ринку на продукцію бджільництва; - вигідне геополітичне положення України; - посилення інтересу до натуральних продуктів; - зростання грошових доходів та заощаджень населення; - наявність земель екологічної мережі.	- високий тиск політичних сил на економіку; - мінливість і недосконалість нормативно-правової бази; - високий рівень інфляції; - відсутність інвестиційних проектів та державної підтримки бізнесу у даній галузі; - неефективна цінова політика; - неефективна система мотивації та стимулювання праці; - погіршення демографічної ситуації в державі.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок відносно значних перспектив України на світовому ринку меда. Діагностика сучасного стану галузі бджільництва України демонструє, що Україна входить до четвірки головних виробників меду за валовим обсягом виробництва. Мед українського виробництва експортується у

Німеччину, США, Польщу, Бельгію, Францію, Угорщину, Туреччину, Болгарію, Англію, Данію, Італію. Аналіз світової кон'юнктури ринку меду свідчить, що, з одного боку, світова ніша на ринку продукції бджільництва не зайнята, з іншого, відбувається постійне зростання цін на продукцію бджільництва, що робить цей ринок привабливим для вітчизняних товаровиробників. Стимулювання розвитку експортного потенціалу галузі можливе на засадах сучасних структурно-трансформаційних перетворень у сільському господарстві з метою стабілізації та нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції.

Література

1. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: [монографія] / С. В. Майстро. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – 240 с.
2. Дудар Т., Дудар В. Розвиток агропродовольчого ринку України в період глобалізації // Т. Дудар, В. Дудар. — Вісник академії наук вищої освіти України – 2013. – № 5. – С. 75–83.
3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2016 р.: статистичний бюлетень. – К., 2016. – 75 с.
4. Статистичні дані FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>
5. Український експорт меду перевищив квоти Євросоюзу у шість разів [Електронний ресурс] / Мультимедійна платформа іномовлення України «УКРІНФОРМ». – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy>
6. Яценко О. М. Економічна ефективність діяльності підприємств галузі бджільництва / О. М. Яценко // Науковий вісник НУБіПУ (Серія «Економіка, аграрний менеджмент та бізнес»). – К.: ВЦ НУБіПУ, 2016. – Вип. 154. – Ч. 1. – С. 362-368.

7. Світовий ринок меду та його перспективи [Електронний ресурс] / Сайт AgroNews. – Режим доступу: <https://agronews.ua/node>.

8. Сільське господарство України. Статистичний збірник / за ред. Ю. М. Остапчука. – К.: Держ. комітет статистики України, 2008. – 391 с.

9. Україна увійшла в ТОП-3 світових експортерів меду [Електронний ресурс] / Сайт Сьогодні. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/economics/enews>

10. Яценко О. М. Синергетичні засади розвитку інтеграційних процесів у галузі бджільництва / О. М. Яценко // Науковий Вісник ПУСКУ. – Сер. Економічні науки. – 2014. – № 3 (42). – С. 8-13.

11. Бурка Анна. До 2020 року щорічні обсяги виробництва меду становитимуть до 2,4 млн тонн проти 1,7 млн тонн у 2017 році [Електронний ресурс] / Сайт агровери. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts>.

1. Maystro S. V. Natsional'nyy ahraryy rynek v umovakh hlobalizatsiyi: mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya: [monohrafiya] / S. V. Maystro. – Kh.: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 2013. – 240 s.

2. Dudar T., Dudar V. Rozvytok ahroprodovol'choho rynku Ukrayiny v period hlobalizatsiyi // T. Dudar, V. Dudar. — Visnyk akademiyyi nauk vyshchoyi osvity Ukrayiny – 2013. – # 5. – S. 75–83.

3. Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsiyi sil's'kohospodarstva v sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstvakh za 2016 r.: statystychnyy byuletyn'. – K., 2016. – 75 s.

4. Statystychni dani FAOSTAT [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do dokum.: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>

5. Ukrayins'kyy eksport medu perevyshchyv kvoty Yevrosoyuzu u shist' raziv [Elektronnyy resurs] / Mul'tymediyna platforma inomovlennya Ukrayiny «UKRINFORM». – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy>

6. Yatsenko O. M. Ekonomichna efektyvnist' diyal'nosti pidpryyemstv haluzi bdzhil'nytstva / O. M. Yatsenko // Naukovyy visnyk NUBiPU (Seriya «Ekonomika, ahraryy menedzhment ta

biznes»). – K.: VTs NUBiPU, 2016. – Vyp. 154. – Ch. 1. – S. 362-368.

7. Svitovyy rynek medu ta yoho perspektyvy [Elektronnyy resurs] / Sayt AgroNews. – Rezhym dostupu: <https://agronews.ua/node>.

8. Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy. Statystychnyy zbirnyk / za red. Yu. M. Ostapchuka. – K.: Derzh. komitet statystyky Ukrainy, 2008. – 391 s.

9. Ukrayina uviyshla v TOP-3 svitovykh eksporteriv medu [Elektronnyy resurs] / Sayt S'ohodni. – Rezhym dostupu: <https://www.segodnya.ua/economics/enews>

10. Yatsenko O. M. Synerhetychni zasady rozvytku intehratsiynykh protsesiv u haluzi bdzhil'nytstva / O. M. Yatsenko // Naukovyy Visnyk PUSKU. – Ser. Ekonomichni nauky. – 2014. – # 3 (42). – S. 8-13.

11. Burka Anna. Do 2020 roku shchorichni obsyahy vyrobnytstva medu stanovytymut' do 2,4 mln tonn proty 1,7 mln tonn u 2017 rotsi [Elektronnyy resurs] / Sayt ahrovery. – Rezhym dostupu: <http://agravery.com/uk/posts>.

10.12.2018

УДК 364.044.4

JEL Classification: M 140; O 310

Знамеровська Анна, Балджи Марина

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто визначення поняття «інновація» та «соціального підприємництва». Наведені основні типи інновацій та причини розвитку соціального підприємства в Україні. Автором визначені та наведені основні передумови інноваційної діяльності у соціальній сфері.